

Effekterna av de statliga stabilitets- åtgärderna

2009-12-07

– Elfte rapporten 2009

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	1
BAKGRUND	2
FI:s uppdrag	2
BANKERNAS FINANSIERINGSKOSTNADER	4
Marknadsräntornas utveckling	4
Bankernas emissioner av värdepapper	5
Bankernas inlåning från allmänheten	6
Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi	6
BANKERNAS UTLÅNINGSRÄNTOR	8
Bankernas utlåningsräntor	8
UTLÅNINGSTILLVÄXTEN	10
Utlåningstillväxten den senaste månaden	10
Bankernas utlåning i Baltikum	11

Rapporten är återrapportering enligt uppdrag i Finansinspektionens regleringsbrev för 2009 och framtagen efter samråd med Riksgälden.

Sammanfattning

Bankernas utlåning till hushåll fortsätter att växa. Det är utlåningen till bostäder som ökar. Detta är fjärde månaden i rad som tillväxttakten ökar. Företagsutlåningen fortsatte samtidigt att minska. Tillväxttakten i utlåningen till företag på årsbasis var $-1,7$ procent i oktober, och till hushåll $8,6$ procent. FI har inlett ett tillsynsärende med fokus på bolånemarknaden, för att försäkra sig om att bankerna tar hänsyn till kundernas framtida betalningsförmåga.

Inlåningsräntorna är i stort sett oförändrade medan utlåningsräntorna sjunkit sedan förra rapporttillfället. Bankernas utlåningsmarginaler har minskat något.

FI bedömer att utlåningen till de baltiska länderna fortfarande är den största enskilda risken för de svenska storbanker som är verksamma där. Under de tre första kvartalen 2009 har hälften av de fyra storbankernas totala kreditförluster avsett Baltikum. FI:s stresstester visar dock att samtliga fyra storbanker har tillräckliga buffertar i förhållande till de lagstadgade minimikraven även i ett scenario med mycket höga kreditförluster i Baltikum.

Bakgrund

Till följd av den internationella finanskrisen beslutade staten om olika åtgärder som minskar riskerna för inlåningskunder och andra långivare till banker och kreditinstitut (nedan banker):

- *Införandet av en stabilitetsfond.* Genom en ny lag har regeringen fått möjlighet att med kort varsel lämna stöd i olika former till kreditinstitut. Stöd får lämnas till banker med säte i Sverige och för att motverka en risk för allvarlig störning i det finansiella systemet i landet.
- *Garantiprogram för bankers upplåning.* De banker som så önskar kan, mot en garantiavgift, avtala med staten om en garanti för nyupplåning. Programmet gäller under en begränsad tid. Garantin innebär att staten träder in om inte banken kan betala.
- *Utvidgad insättningsgaranti.* I princip all inlåning upp till 500 000 kronor omfattas numera av insättningsgaranti.
- *Likviditetsstödjande åtgärder.* Riksbanken och Riksgälden har på olika sätt stöttat bankernas tillgång till finansiering genom likviditetsstödjande åtgärder.
- *Kapitaltillskottsprogram.* Bankerna kan ansöka om kapitaltillskott hos staten. Programmet omfattar maximalt 50 miljarder kronor.

Åtgärderna bör kunna bidra till att minska effekterna på ekonomin i stort av oron på de finansiella marknaderna. Samtidigt finns också långsiktiga risker med denna form av statlig garanti för bankverksamhet. Den viktigaste risken är sannolikt att marknadsdisciplinen försvagas – sannolikheten för att insättare eller andra långivare ska förlora pengar blir med åtgärderna mycket låg, även om banken skulle misskötas. Mer välskötta banker och banker med en lägre risk kommer därför inte att gynnas i form av lägre finansieringskostnader i samma utsträckning som om de statliga åtgärderna inte fanns på plats. Kostnaderna för att öka risktagandet minskar liksom incitamenten för att investera i riskkontroll. Incitament för långivare och insättare att kritiskt granska olika banker minskar också. FI följer utvecklingen kring detta samt övriga effekter av de statliga åtgärderna.

De negativa effekterna av stabilitetsåtgärderna ska dock inte överdrivas. Redan innan dessa åtgärder beslutades fanns förhållandevis starka förväntningar från finansörer och insättare att deras medel var skyddade – framför allt i de större bankerna.

FI:s uppdrag

Regeringen har uttryckt att avsikten med stödet till det finansiella systemet är att det ska komma även hushåll och företag till del. FI:s uppdrag innebär:

- Granska att de åtgärder som beslutats i samband med lagen om statligt stöd till kreditinstitut också kommer hushållen och företagen till del
- Granska att kreditinstituten inte utnyttjar garantierna på ett otillbörligt sätt
- Granska utvecklingen av institutens utlåning i andra länder

Viktiga datum**2008**

- 13 juli De amerikanska bostadsinstituten Fannie Mae och Freddie Mac övertas av den amerikanska staten.
- 15 september Lehman Brothers ställer in sina betalningar och ansöker om konkurskydd enligt chapter 11.
- 18 september Den svenska staten, i form av Riksgälden, stödjer de svenska storbankernas likviditet för första gången. Därefter följer ett antal åtgärder från Riksbanken för att underlätta bankernas likviditetssituation.
- 19 september Det amerikanska räddningspaketet annonseras och godtas sedermera i något justerad version av kongressen och representanthuset 3 oktober.
- 6 oktober Staten ändrar insättargarantin till att täcka fler konton och ett större belopp av de insatta pengarna.**
- 8 oktober Det brittiska räddningspaketet presenteras.
- 9 oktober Riksbanken sänker styrräntan med 0,5 procentenheter till 4,25 procent i en gemensam aktion med flertalet stora centralbanker (effektivt 15 oktober).
- 13 oktober EU tillkännager att även ett europeiskt räddningspaket kommer att införas.
- 13 oktober Regeringen meddelar att ett svenskt stabilitetspaket kommer att presenteras.**
- 20 oktober Regeringen presenterar utformningen av stabilitetspaketet.
- 22 oktober Riksbanken sänker reporäntan med 0,5 procentenheter till 3,75 procent (effektivt 29 oktober).
- 29 oktober Riksdagen beslutar om regeringens stabilitetspaket.
- 3 december Riksbanken sänker reporäntan med 1,75 procentenheter till 2,00 procent (effektivt 10 december).

2009

- 3 februari Regeringen presenterar ett svenskt kapitaltillskottsprogram.**
- 11 februari Riksbanken sänker reporäntan med 1,00 procentenheter till 1,00 procent (effektivt 18 februari).
- 2 april Regeringen förlänger garantiprogrammet för bankernas upplåning till 31 oktober 2009.
- 21 april Riksbanken sänker reporäntan med 0,50 procentenheter till 0,50 procent (effektivt 22 april).
- 27 maj Riksgälden lånar för Riksbankens räkning upp motsvarande 100 miljarder kronor i utländsk valuta för att återställa valutareserven.
- 2 juli Riksbanken sänker reporäntan till 0,25 procent. Riksbanken erbjuder lån om 100 miljarder kronor med fast ränta med en löptid på 12 månader.
- 9 juli Regeringen förlänger kapitaltillskottsprogrammet till 17 februari 2010.
- 2 september Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.
- 8 oktober Regeringen beslutade att förlänga det svenska statliga garantiprogrammet för bankernas upplåning. Programmet kommer nu att sträcka sig till 30 april 2010.
- 22 oktober Riksbanken lämnar reporäntan oförändrad. Samtidigt erbjuder man återigen ett lån om 100 miljarder med fast ränta och en löptid på knappt ett år.

Bankernas finansieringskostnader

Bankernas utlåningsräntor beror till stor del på deras finansieringskostnader. Finansieringskostnaderna utgörs framför allt av de direkta upplåningskostnaderna, det vill säga marknadsräntor och inlåningsräntor, men beror också på andra faktorer. De huvudsakliga övriga faktorerna är:

- Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi
- Kapitalbehovet
- Kostnaden för kapitalet/avkastningskravet

Utvecklingen av dessa faktorer, till exempel ett högre kapitalbehov i bankerna, kan medföra att lägre marknadsräntor inte får fullt genomslag i bankernas utlåningsräntor.

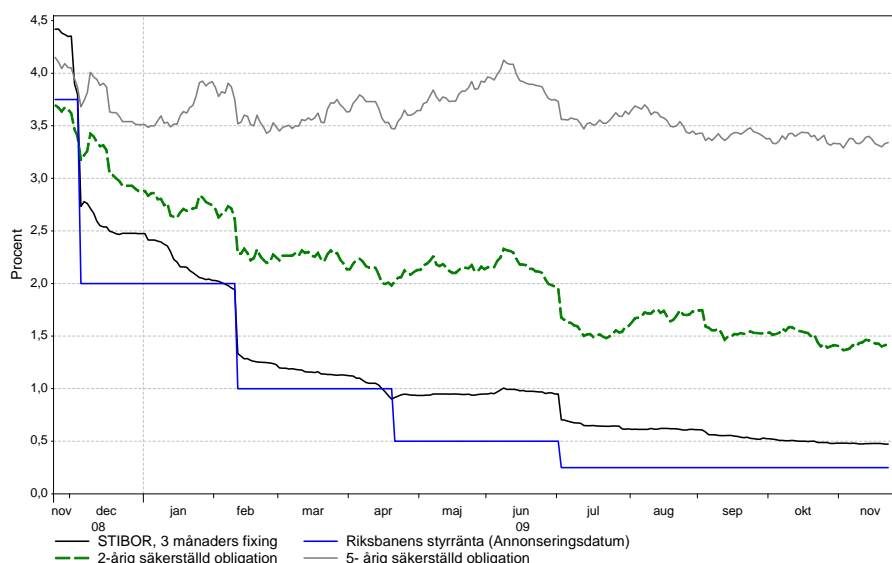
I tidigare rapporter om effekterna av statens stabilitetsåtgärder har FI presenterat hur ovanstående faktorer påverkats av finanskrisen. Nedan följer en uppdatering av de förändringar som skett i marknadsräntorna och likviditetskostnaden sedan förra rapporteringstillfället.

Marknadsräntornas utveckling

Avläsningsdag för marknadsräntorna samt bankernas bolåneräntor är i denna rapport genomgående den 23 november 2009.

Marknadsräntorna fortsätter att vara mycket låga. De korta räntorna är i princip oförändrade sedan förra månaden. Tremånaders interbankräntan är 0,47 procent. Även upplåningsräntorna för säkerställda obligationer är i princip oförändrade sedan senaste rapporten.

Ränteutvecklingen
20081123–20091123

Källa: Reuters Ecowin

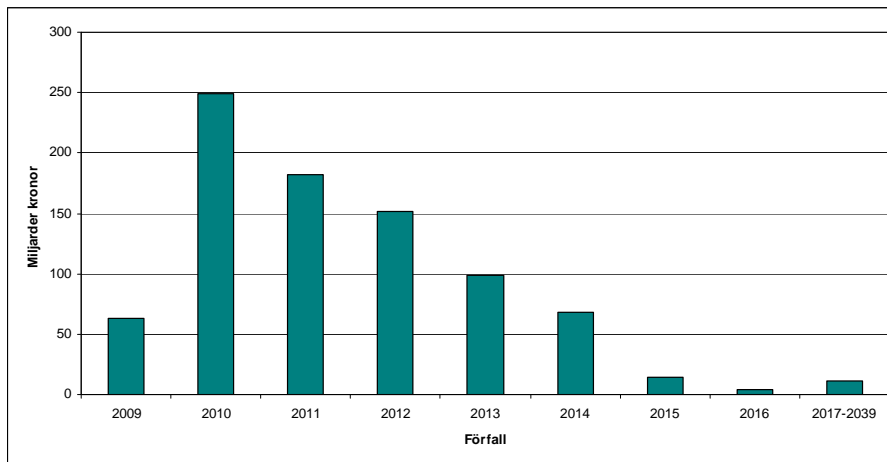
Bankernas emissioner av värdepapper

Bankernas upplåning i värdepappersmarknaderna steg något mellan september och oktober. Enligt den särskilda rapporteringen till FI är löptiderna i princip oförändrade. Huvuddelen av bostadsinstitutens upplåning med säkerställda obligationer sker på löptider upp till fem år.

Utestående volymer i svenska säkerställda obligationer

Per förfalldatum

20091117

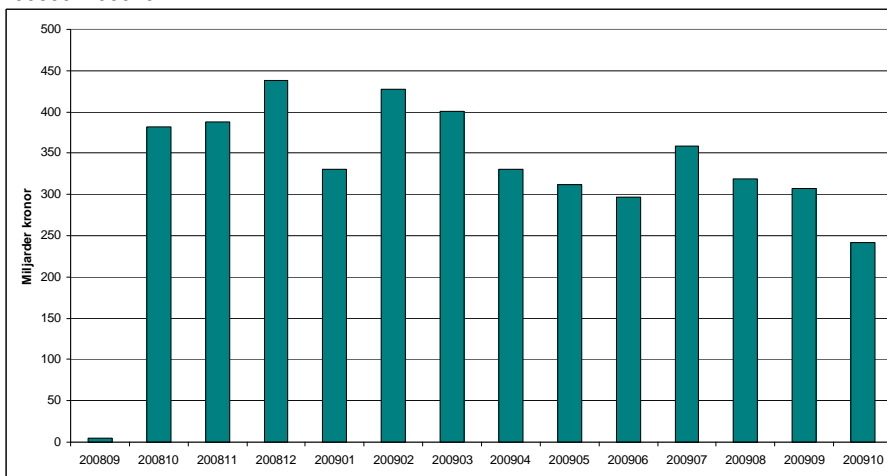

Källa: Bloomberg

Mellan september och oktober minskade Riksbankens utlåning till bankerna med knappt 65 miljarder kronor. Riksbanken erbjöd den 4 november ytterligare ett lån om 100 miljarder med en löptid på knappt ett år och en fast ränta på 0,4 procent som inte syns i statistiken. Bara 95,3 miljarder av stocken gavs ut till bankerna, vilket tyder på att intresset för de fasta lånen från Riksbanken har minskat. Sedan Riksbanken introducerade lån med fast ränta har Riksbankens lånevolym med rörlig ränta minskat.

Riksbankens lån till bankerna

200809–200910

Källa: SCB

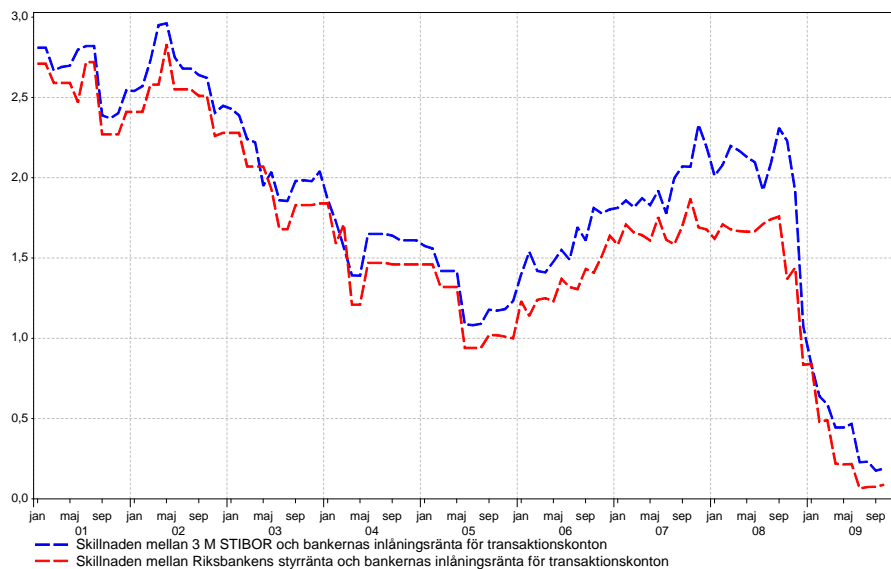
Garantiprogrammet för bankernas upplåning förlängdes den 8 oktober till den 30 april 2010. Hittills har Swedbank AB, Swedbank Hypotek AB och Sparbanken Gripen AB valt att förlänga sitt deltagande i programmet. Där

utöver har SBAB, Volvofinans AB och Carnegie lån utestående som fortfarande garanteras. Sedan halvårsskiftet förfaller garantier i snabbare takt än nya utfärdats. Den 27 november fanns garantier för 281 miljarder kronor utestående. Det innebär att volymen av utestående garantier har minskat med 63 miljarder kronor sedan halvårsskiftet, då den utestående volymen låg på 344 miljarder.

Bankernas inlåning från allmänheten

Inlåningen från allmänheten ökade något mellan september och oktober enligt SCB:s statistik. I diagrammet nedan jämför FI inlåningsräntan på bankernas transaktionskonton med interbankräntan och Riksbankens styrränta. Inlåningsmarginalerna ligger kvar på samma låga nivåer som månaden innan. Både bankernas inlåningsräntor och interbankräntan är oförändrade sedan föregående rapporttillfälle.

Bankernas transaktionskontoränta i relation till STIBOR 3 mån respektive Riksbankens styrränta (annonseringsdag)
200101-200910

Källa: Reuters Ecowin

Likviditetskostnaden/bankernas finansieringsstrategi

Den likviditetskris, som det globala finanssystemet genomgick under hösten 2008, påverkade priset på bankernas upplåning. Upplåning med längre löptider blev mycket dyr och kostnaden för att omvandla lång upplåning till kort räntebindningstid steg, det vill säga långa bostadsobligationsräntor steg mycket mer än långa swapräntor. Under 2009 har denna kostnad sjunkit kraftigt och är för vissa löptider nere på samma nivåer som före finanskrisen.

FI har i flera rapporter presenterat ett räkneexempel på kostnaden för att omvandla lång räntebindningstid till kortare. I räkneexemplet lånar en bank ut pengar till en kund som köper en bostad. Kunden betalar tremånadersränta men utlåningens kapitalbindningstid är längre. När banken lånar upp pengar med tre månaders löptid tar banken likviditetsrisk. Kostnaden för banken att låna upp pengar på längre löptid och omvandla räntebetalningen till tremånadersränta ökade under finanskrisen för att sedan ha minskat under det senaste halvåret.

Följande exempel på likviditetskostnaden avser bankens kostnad för att emittera säkerställda obligationer och kostnaden för att omvandla dessa till rörligt. Alla räntor är marknadsnoteringar från 23 november 2009.

En bank lånar ut pengar till en kund som köper en bostad. Utlåningens kapitalbindningstid antas vara fem år, kunden betalar tremånadersränta (1,53 procent).¹

- 1) *Banken hanterar ränterisken men tar likviditetsrisken:* Banken finansierar sig på tre månaders löptid genom interbankräntan och betalar 0,47 procent i ränta. Banken har alltså en marginal på 1,06 procent [1,53-0,47]. Bankens likviditetsrisk består i risken att den inte får tillgång till ny upplåning efter tre månader och därmed får likviditetsbrist. Ju sämre finansieringsmarknaderna fungerar, desto större är den risken, och desto högre ersättning borde banken vilja ha för att binda pengar på fem år.
- 2) *Banken hanterar likviditetsrisken och ränterisken:* Banken finansierar sig genom emission av en säkerställd obligation på fem års löptid (3,56 procent). Banken ingår en ränteswap där den betalar interbankräntan (0,47 procent) och får femåriga swapräntan (2,91 procent). Banken har alltså en marginal på 0,41 procent [1,53-3,56-(0,47-2,91)], men tar varken ränterisk eller likviditetsrisk. Banken behöver alltså avstå 0,65 procentenheter för att hantera likviditetsrisken/refinansieringsrisken.

Med antagandet att bostadslånets totala löptid är fem år blir kostnaden för att försäkra sig mot likviditetsrisken 0,65 procentenheter per år. Samma räkneexempel i föregående rapport gav en likviditetskostnad på 0,61 procentenheter och kostnaden för att ombilda likviditet har alltså ökat något från föregående rapporttillfälle.²

Bankernas upplåning har i regel en blandning av olika löptider, vilket också innebär att ovanstående kostnad inte drabbar hela bankens upplåning. Bankernas upplåning med säkerställda obligationer har en genomsnittlig löptid på 2,5 till 3 år. Bankernas kostnad för att omvandla likviditet har sjunkit under hösten i jämförelse med under finanskrisen.

¹ Kapitalbindningstiden är tiden kvar till nästa omläggning av lånet.

² I föregående rapport var likviditetskostnaden 0,42 procent. Men i exemplet ovan använder vi en annan säkerställd obligation som har förfalldatum närmare 5 år. Med marknadsräntor per den 23 oktober 2009 för denna nya obligation var likviditetskostnaden 0,61.

Bankernas utlåningsräntor

Utlåningsräntorna beror förutom av de finansieringskostnader som nämns i förra avsnittet också av:

- Konkurrensen och kundernas förhandlingsstyrka
- Bankernas strategi för utlåningen

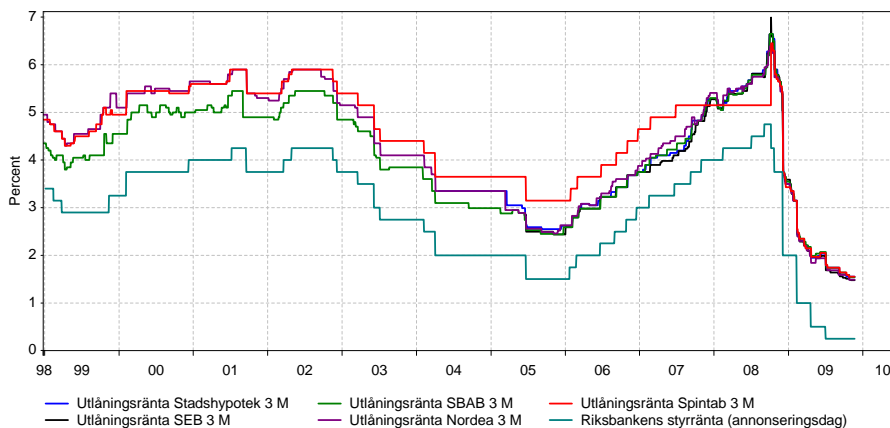
Även hur dessa två faktorer utvecklas ingår i granskningen av effekterna av stabilitetsåtgärderna. Det är dock mer troligt att regeringens åtgärder påverkar finansieringskostnaderna än ovanstående faktorer.

Bankernas utlåningsräntor

Utlåningsräntor till hushåll

Bankernas rörliga bolåneräntor har sjunkit i takt med Riksbankens reporäntesänkningar. I diagrammet nedan visas de fyra storbankernas respektive SBAB:s bolåneräntor och Riksbankens styrränta. Alla bankerna har sänkt sina kortaste boräntor sedan förra rapporttillfället. Även marginalen mellan bankernas boräntor och Riksbankens styrränta har sjunkit något. Bankernas utlåningsmarginal steg kraftigt i oktober 2008 och har blivit kvar på en högre nivå än året före krisen.

Bankernas bolåneränta 3 mån och Riksbankens styrränta
199901-200911

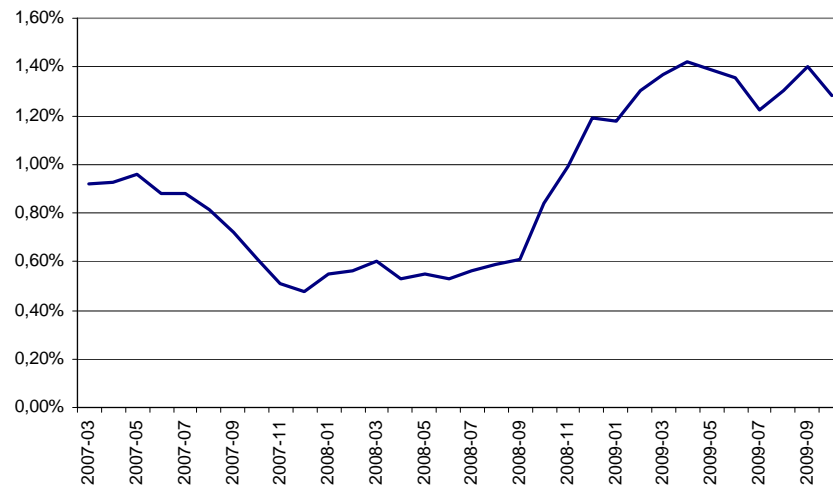
Källa: Reuters Ecowin

Utlåningsräntor till företag

De genomsnittliga utlåningsräntorna till företag sjönk under oktober. Även marginalen mellan bankernas utlåningsräntor till företag och interbankräntan har sjunkit sedan förra rapporttillfället. Marginalerna är fortsatt höga, vilket sannolikt förklaras av att kreditrisken i utlåning till företag ökat samtidigt som företagens förhandlingsstyrka försvagats.³

³ FI har i tidigare rapporter noterat att bankerna bedömer att kreditrisken hos företag ökat mer än kreditrisken hos hushåll.

**Skillnaden mellan utlåningsräntor till företag och STIBOR 3 mån, rullande medelvärde
200703 – 200910**

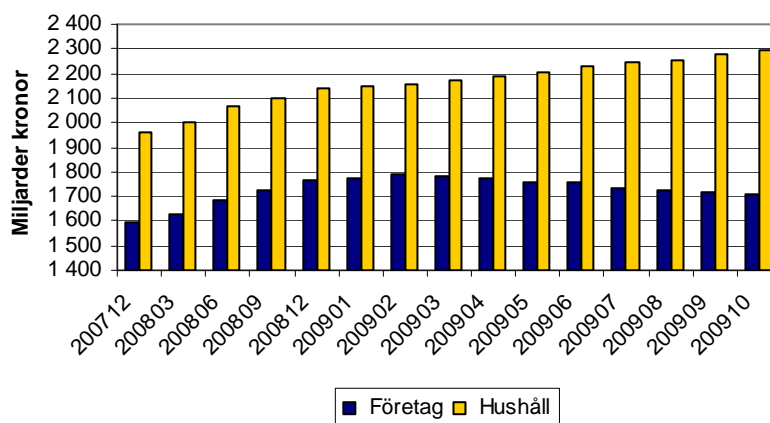

Källa: Inrapportering till FI från storbankerna samt SBAB.

Utlåningstillväxten

Utlåningen till allmänheten ökade under oktober. Bilden är dock fortsatt tudelad. Bankernas utlåning till hushåll ökade medan utlåningen till företag fortsatte att minska.

Svenska MFI:s⁴ utlåning
200712 – 200910

Källa: SCB

Utlåningstillväxten den senaste månaden

Hushållens totala skulder ökade med 19 miljarder kronor mellan september och oktober. Hela ökningen kommer från utlåningen till boende. Den årliga tillväxttakten växte från 8,2 procent i september till 8,6 procent i oktober. Bostadsinstitutet står för den högsta utlåningstillväxten.⁵

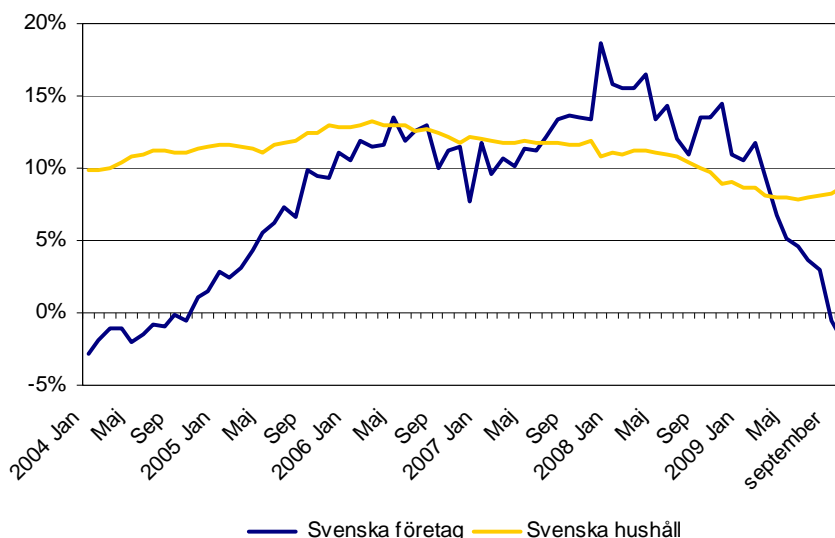
Den största delen av bostadsinstitutets utlåning till svenska hushåll ges till rörlig ränta.⁶ Hela 65 procent⁷ av nyutlåningen i oktober gavs till rörlig ränta. Det gör svenska hushåll mycket känsliga för räntehöjningar eftersom dessa får direkt genomslag på räntekostnaden. FI har inlett ett tillsynsärende som ska undersöka om banker och bolåneinstitut är tillräckligt framåtblickande i sina ”kvar att leva på-kalkyler”. Det är viktigt för kreditgivare att beakta kundens framtida betalningsförmåga när de beviljar ett lån.

⁴ Monetära finansiella institut

⁵ FI:s rapport ”Kreditmarknadsbarometern”

⁶ 3 månaders bindningstid

⁷ SCB Finansmarknadsstatistik 2009-11-26

Årlig utlåningstillväxt
2004Q1–2009Q10

Källa: SCB

Under oktober 2009 fortsatte utlåningen till svenska företag att minska. Företagen lånade 8 miljarder kronor mindre än månaden innan. Mätt i årstakt uppgick utlåningstillväxten för företag till -1,7 procent i oktober, vilket innebär en minskning jämfört med september då motsvarande siffra var -0,6 procent. Enligt Riksbankens stabilitetsrapport kan det bero på att mindre företag, som inte kan finansiera sig på värdepappersmarknaden, upplever att kreditvillkoren har blivit hårdare och därför får svårare att finansiera sin verksamhet. Däremot är Riksbankens sammanfattande bedömning att kreditvillkoren i Sverige för närvarande inte åtstramats.

Storföretagens möjlighet att finansiera sig genom att ge ut obligationer har fortsatt att förbättras. Svenska icke-finansiella företag har emitterat företagsobligationer för cirka 3 miljarder⁸ kronor under november. Det kan till viss del kompensera för den minskade utlåningen från bankerna. För mindre företag är dock möjligheten att finansiera sig med obligationer liten.

Bankernas utlåning i Baltikum

Utlåningen i de baltiska länderna har minskat med 62 miljarder sedan årsskiftet och ligger nu på 410 miljarder kronor. FI bedömer att trots minskningen utgör exponeringen i de baltiska länderna fortsatt den största enskilda risken för de svenska storbanker som är verksamma där. Nordeas, SEB:s och Swedbanks kreditförluster i Baltikum uppgår till cirka 23 miljarder kronor hittills. Det motsvarar ungefär hälften av de fyra storbankernas totala kreditförluster under de tre första kvartalen 2009. Det råder fortfarande stor osäkerhet om hur stora de totala kreditförlusterna i de baltiska länderna kommer att bli.

Nordea, SEB och Swedbank har en utlåning i Baltikum som motsvarar mellan 3 och 12 procent av deras totala utlåning. Enligt FI:s stresstester under scenariot med mycket höga kreditförluster i Baltikum, har samtliga banker tillräckliga buffertar i förhållande till de lagstadgade minimikraven. Däremot

⁸ Bloomberg november 2009

skulle en förnyad turbulens i regionen kunna skada förtroendet och försvåra de svenska bankernas finansieringsmöjligheter.⁹

---

⁹ "Finansinspektionens stresstester av storbankerna"